Aan Provinciale Staten van Gelderland

Natuur en Milieu Gelderland
Oude Kraan 72
6811 LL Arnhem

info@natuurenmilieugelderland.nl
www.natuurenmilieugelderland.nl

KvK 41046129
BTW NL0029.896.82.B.01

IBAN NL89 TRIO 0338 6290 25
BIC TRIONL2U

A. Tekst inspraak
Hoorzitting omgevingsvisie, 26 augustus 2026
Door Maarten Witberg namens Vereniging Natuur en Milieufederatie Gelderland

Ik heb een klein verzoek en een groot verzoek voor u.

Eerst het grote verzoek. We hebben de droogste en heetste zomer van Nederland ooit nu bijna achter ons. De gletsjers in de Alpen waar we voor ons water van afhankelijk zijn verdwijnen in hoog tempo. Het Noordzeewater was nog nooit zo warm als nu. Gisteren nog verwoestte een voor Europa ongekende tornado een Frans dorpje, daar gaan we meer van zien. Het natuurreservaat van De Hoge Venen in België brandde voor 3/5 af. Hoe lang denkt u dat het duurt voor zo'n grote brand de Veluwe gaat treffen? Het aantal bestuivende insecten is de afgelopen 40 jaar met 50 tot 90% afgenomen. Hoe lang duurt het voor dat onze voedselzekerheid gaat raken?
Die urgentie kan ik in de botten kan voelen en ik hoop dat dat ook voor u geldt. Maar hoe is deze de omgevingsvisie vertaald? Het is een gedegen verhaal met een aantal goede strategische doelen. Maar die staan ver weg en hoog over. Hoe gaan we de doelen dan halen? Vandaar dat we daar in onze zienswijze naar gevraagd hebben. Er wordt te veel doorverwezen naar programmatische uitwerkingen in een later stadium. Dat doet geen recht aan het kaderstellend karakter van de omgevingsvisie en de mogelijkheid die het biedt om voor politiek, burgers en belanghebbenden een klip en klaar en overzichtelijk rijtje SMART geformuleerde doelen te hebben om het provinciebestuur op af te rekenen. Die SMART-doelen pas in programmatische uitwerkingen vaststellen is de bal voor ons uit schoppen, met het risico dat het ook weer verwatert.
De tijd dringt, laten we met meer houvast in de omgevingsvisie zorgen dat we niet door de ontwikkelingen worden ingehaald.

Dan het kleine verzoek.

Neem in de omgevingsvisie het belang van donkerte voor mens en natuur op. Dit kan in anderhalve zin, ik geef u hem hierbij alvast: Donkerte is van belang voor de gezondheid van mens en dier en van

onschatbare waarde voor onze beleving van de nacht. Zet in op samenwerking met mede-overheden om donkerte te gaan beschermen en bevorderen.
Het wordt steeds lichter in West Europa, Nederland voorop. De Veluwe maar ook de Achterhoek zijn de laatste gebieden waar de sterrenhemel nog enigszins waarneembaar is. Door te veel licht nemen slaapproblemen toe. Ook de natuur ondervindt schade. Dieren raken gedesoriënteerd, vliegen zich dood. Duisternis is een kernkwaliteit van het landschap, voor Gelderlanders en voor de mensen die voor rust, ruimte, stilte en donkerte naar onze provincie komen. Zonder gerichte actie gaat dit onherroepelijk achteruit.
Vijf Veluwegemeenten en andere stakeholders uit natuur, onderwijs en recreatie werken reeds samen voor een donkere Veluwe. Een fantastisch begin, maar ze kunnen wel een steuntje in de rug gebruiken. Ondersteun bijvoorbeeld gemeenten in het ontwikkelen van een aanpak. Stel ruimtelijke regels en normen op. Zonder steun en onderliggend (ruimtelijk) beleid van de provincie blijft het bij lokale acties. Een Veluwe-brede en liever nog een provincie-brede aanpak van lichtvervuiling is nodig, in samenhang met stevig en duidelijk stiltebeleid.
Kortom geef ons een ankerpunt in Omgevingsvisie door het thema donkerte op te nemen.

Dank voor uw aandacht.

B. Opmerkingen en kanttekeningen naar aanleiding van de reactienota (reactienr 92)

Onze zienswijze was samengevat/geparafraseerd in 50 items. We gaan hier op een beperkt aantal items in. Voor een totaaloverzicht verwijzen we naar de reactienota en naar de volledige zienswijze op onze website: https://www.natuurenmilieugelderland.nl/wp-content/uploads/sites/20/2026/06/Zienswijze-omgevingsvisie-Gelderland-2026.pdf
We hebben deze zienswijze ingediend mede namens

- Geldersch Landschap & Kasteelen
- Staatsbosbeheer
- IVN Gelderland
- Stichting Landschapsbeheer Gelderland
- Natuurmonumenten
- Stichting Behoud Veluws Landschap
- Vereniging Nederlands Cultuurlandschap
- Stichting Milieuwerkgroepen Ede
- Stichting De Moft
- Vereniging Landschap en Milieu Hattem
- Vereniging Bomenbelang Bronckhorst
- Stichting Natuur- en Milieuzorg NW-Veluwe
- IVN Oost-Veluwezoom
- KNNV Arnhem e.o.

Samenvatting 4

Onze vraag geparafraseerd: indiener verzoekt om de Omgevingsvisie aan te vullen op het punt van het terugdringen van gebruik van bestrijdingsmiddelen, zodat daarmee de basis ontstaat om via omgevingsverordening , VTH en monitoring de wettelijke en regulerende taken in te vullen.

Reactie GS: Het landbouwbeleid in de omgevingsvisie is gericht op algehele verduurzaming van de agrarische sector, de verduurzaming van gewasbescherming is hier een belangrijk onderdeel van. In het uitvoeringsprogramma Land- en tuinbouw dat momenteel wordt opgesteld zal hier nader invulling aan worden gegeven. Daarnaast is de provincie Gelderland nauw aangesloten bij het opstellen van het nationale convenant gewasbeschermingsmiddelen.

Onze vervolgvraag : Zover wij het Beleidskader en het Uitvoeringsprogramma Land en Tuinbouw nu kennen ontbreekt het aan concrete doelen voor vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. We zijn daarnaast van oordeel dat het Nationale Convenant Gewasbeschermingsmiddelen te vrijblijvend is en te weinig rekenschap geeft van de zeer urgente kwestie van het verdwijnen van insectenpopulaties, waaronder bestuivende insecten zoals wilde bijen, hommels en zweefvliegen[1]. Bestrijdingsmiddelen spelen een rol in die achteruitgang. Door insecten bestoven planten zijn ook sterk afgenomen[2].
We herhalen daarom ons verzoek uit onze zienswijze. Voor een effectieve reductie van normoverschrijdingen door pesticiden zijn omgevingswaarden, maatwerkregels en instructieregels nodig in de omgevingsverordening, uitbreiding van vergunningplicht, meer inzet van toezicht en handhaving en betere monitoring van de bron van normoverschrijdingen.

- We verzoeken om de urgentie voor het op korte termijn bereiken van een goede chemische en ecologische toestand van het grond- en oppervlaktewater, conform de Kaderrichtlijn Water, beter door te laten klinken in strategisch doel 3.
- We verzoeken om de Omgevingsvisie aan te vullen op het punt van het terugdringen van gebruik van bestrijdingsmiddelen, zodat daarmee de basis ontstaat om via omgevingsverordening, VTH en monitoring de wettelijke en regulerende taken in te vullen.

Samenvatting 5

Onze vraag geparafraseerd: indiener verzoekt om een passage op te nemen waaruit blijkt wat de visie van de provincie op de Veluwe als samenhangend gebied is met voorstel voor een globale geografische afbakening.

[1] https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/er-zijn-steeds-minder-wilde-bijen-en-zweefvliegen-en-die-trend-lijkt-niet-meer-te-keren~b7c67f67/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
[2] https://besjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1365-2664.14649

Reactie GS: We erkennen dat de Veluwe - als grootste natuurgebied van Gelderland - extra aandacht vraagt. Dit benoemen we ook in de paragraaf Natuur en biodiversiteit: een Gelderse kernkwaliteit. We voelen ons verantwoordelijk om de balans tussen natuur en leefomgeving op en rond de Veluwe te herstellen. Hoe we dit op de korte termijn willen aanpakken, hebben we opgeschreven in de Aanpak Veluwe. Voor de geografische afbakening verwijzen we graag naar de kaart met de Gelderse Ruimtelijke Hoofdstructuur.

Onze vervolgvraag: We verduidelijken ons verzoek graag. De Veluwe is een natuurlijk en cultuurhistorisch samenhangend geheel met een voor Nederland unieke waarde. De Veluwe ligt op het grondgebied van vijf van de zeven regio's en van 21 gemeenten; er zijn talloze grote en kleine grondeigenaren en door landelijke en provinciale infrastructuur is het gebied én het gebruik sterk versnipperd. De gebruiksdruk van de Veluwe is onverminderd hoog en zal nog toenemen vanwege het Defensieprogramma. Daartegenover staat dat de Veluwe een natuurlijk en cultuurhistorisch samenhangend geheel is met een voor Nederland unieke waarde. De Ecologische Autoriteit heeft ervoor gepleit om de Veluwe als een samenhangend geheel te benaderen met het oog op noodzakelijk natuurherstel. We herhalen daarom een verzoek uit onze zienswijze dat niet in de samenvatting is terecht gekomen:

- We verzoeken om in paragraaf 1.2 onder Vitaal Platteland aan te geven dat de ambitie is om het natuurlijk en cultuurhistorisch samenhangend geheel van de Veluwe te versterken; daarnaast paragraaf 1.3 aan te vullen zodat duidelijk wordt hoe dit in regionaal verband wordt opgepakt.

Samenvatting 8[3]

Onze vraag geparafraseerd: indiener verzoekt de visie aan te vullen door te komen met SMART geformuleerde tussendoelen voor natuur, water en stikstof die aansluiten op de diverse ijkjaren.

Reactie GS: De omgevingsvisie is een strategisch beleidsdocument. Dat betekent dat we in de omgevingsvisie strategische doelen voor de lange termijn stellen. Doelen voor de kortere termijn stellen we in programma's, die we op basis van de omgevingsvisie opstellen. De omgevingsvisie is verbonden met een monitor, waarin aan elk doel indicatoren en streefwaarden zijn gekoppeld zodat we de voortgang kunnen volgen. Zo kunnen we bijsturen in de uitvoering of, als dat nodig is, strategische doelen herijken. Dit kan leiden tot nieuwe of aangepaste programma's.

Onze vervolgvraag: Tijdens de hoorzitting op 26 augustus hebben we aangegeven dat het kaderstellend karakter van de omgevingsvisie niet alleen strategische doelen, maar ook ijkjaren en tussendoelen moet bevatten. Daarmee wordt recht gedaan aan het overkoepelend karakter van de omgevingsvisie,

[3] De samenvattingen van onze zienswijze in de reactienota met nummer 3, 7, 9, 27, 28, 29 en 37 behelzen ook het onderwerp van SMART (tussen)doelen.

die alle aspecten van de fysieke leefomgeving behelst, en wordt het beter mogelijk het provinciebestuur af te rekenen op de democratisch vastgestelde doelen. In het visiedocument zijn verspreid wel enkele wettelijke doelen genoemd, maar lang niet alle[4].

- We verzoeken daarom de omgevingsvisie aan te vullen met SMART geformuleerde tussendoelen en ijkjaren over de volgende onderwerpen[5]:
  - In 2027 moet het nationale Natuurherstelplan worden vastgesteld. Dit is een plan op grond van de Europese Natuurherstelverordening. Deze is rechtstreeks werkend en kent een verslechteringsverbod voor natuur binnen en buiten beschermde gebieden. Provincies spelen een cruciale rol hierbij.
  - Het doeljaar van de Wet Stikstof en Natuurverbetering is 2030. Behalen van de doelen van deze wet is in het geheel nog niet zeker, aldus de in maart 2026 verschenen Syntheserapport Monitoring en Evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering van het PBL.
  - IJkjaren van de Natuurherstelverordening: in 2030 moeten natuurherstelmaatregelen genomen zijn voor 30% van de natuur . In 2040 moet 60% en in 2050, 90% van de natuur hersteld zijn. Daarnaast zijn er doelen en tussendoelen voor graslandvlinders, boerenlandvogels, bestuivers en bos- en land-, kust- en zoetwaterecosystemen . Op blz 78 wordt wel verwezen naar het 30% doel, zonder verwijzing naar de Natuurherstelverordening overigens.
  - Tussendoelen Nationaal Programma Circulaire Economie: Gelderland moet in 2050 ‘volledig’ circulair zijn. We vinden geen verwijzing naar de tussendoelen van dit nationale programma. In 2030 moet het gebruik van primaire abiotische grondstoffen zijn gehalveerd. Nieuwe doelen voor 2025 behelzen o.a. het verlagen van de hoeveelheid

[4] We hebben de volgende jaartallen vóór 2050 gevonden, verspreid over de visie:

2026	Vanaf- jaar uitwerken Nationale Adaptatiestrategie	Startjaar
2027	Ontwikkelopgave GNN moet voltooid zijn	Doeljaar
2028	Signaleringskaarten Bodem en Water Sturend voor alle regio’s	Procesdoel
2030	Plan voor 100 mm extra water vasthouden in zandgrondgebieden	Procesdoel, uitwerking daarna
2030	Tussendoel 30% herstel Habitats en VHR-soorten	Wettelijk doel
2030	Wettelijk doel 55% reductie broeikasgas-emissies behaald	Wettelijk doel
2030	Wettelijke doelen luchtkwaliteit (EU-norm)	Wettelijk doel
2032	Vanaf- jaar versterken hoogspanningsnet	Startjaar
2035	SMR in werking	Beleidsdoel coalitieakkoord
2040	Wettelijk doel 90% reductie broeikasgas-emissies behaald	Wettelijk doel
2040	Kwantitatieve doelen woningbouw (GMR, Foodvalley) en watergebonden bedrijventerrein	Beleidsdoel regionale arrangementen / Novex e.d.

[5] Opsomming afkomstig uit onze zienswijze.

afval, het aandeel van duurzame biogrondstoffen en een verdere verlaging van het grondstoffenverbruik.
- Er is een provinciaal doel van 25.000 hectare extra areaal met natuurinclusieve landbouw. Een streefjaar en tussendoelen ontbreken echter.

Samenvatting 10 en 11

Onze vraag geparafraseerd: (10) indiener vraagt of de monitor voor de strategische doelen als beschikbaar is en verzoekt de visie aan te vullen met doelgaten en de daaruit volgende gekwantificeerde opgaven en te komen met een analyse van de doelgaten op hoofdlijnen, en waar van toepassing verwijzing naar de diverse sectorale beleidsstukken. (11) indiener verzoekt de indicatoren en streefwaarden van de monitor voor strategische doelen als bijlage aan de Omgevingsvisie toe te voegen.

Reactie GS: (10) De inhoud van de monitor komt beschikbaar bij de vaststelling van de omgevingsvisie. Een analyse van mogelijke doelgaten maakt geen onderdeel uit van deze visie en wordt daarom nu niet afzonderlijk uitgewerkt. Waar nodig kan dit worden betrokken bij de vernieuwing van provinciaal beleid. (11) Aan dit verzoek wordt tegemoet gekomen. De indicatoren worden toegevoegd; waar mogelijk ook streefwaarden of een trendrichting.

Onze vervolgvraag: fijn dat de indicatoren en waar mogelijk streefwaarden worden toegevoegd. We benadrukken dat inzicht in de doelgaten een wezenlijk onderdeel is van SMART werken en de toetsbaarheid van het beleid.

- We verzoeken alsnog inzicht te geven in de doelgaten behorend bij de monitor.

Samenvatting 12, 16, 17

Onze vraag geparafraseerd: (12) indiener verzoekt om nader onderzoek te doen naar de extra gebruiksdruk op de Veluwe in relatie tot de doelen van de Recreatiezonering. (16) indiener verzoekt de ruimtelijke hoofdstructuur strategisch doel 9 aan te vullen met een visie op verblijfsrecreatie.

Reactie GS: (12) Voor alle natuurgebieden geldt dat een goede balans tussen recreatie(druk) en natuur(kwaliteit) belangrijk is. Voor de natuurgebieden is dit bestaand beleid, waarbij wij voor de Veluwe hiertoe ook een specifiek recreatiezoneringsplan uitvoeren. Het maatregelprogramma recreatiezonering Veluwe wordt t/m 2028 uitgevoerd waarna een evaluatie plaatsvindt. (16) Het strategische, lange termijn perspectief van de omgevingsvisie leent zich er niet voor om uitspraken specifiek over verblijfsrecreatie te doen (17) indiener verzoekt de provincie een sectorbreed recreatiezoneringsplan voor de Veluwe op te stellen. (17). Volgend jaar zal er naar alle

waarschijnlijkheid een onderzoek plaatsvinden m.b.t. 'ruimte voor recreatie' voor de hele provincie. Dat zal dienen als basis voor verder ruimtelijk beleid.

Onze vervolgvraag: We verduidelijken ons verzoek graag. Bij de participatie voor het Beleidskader Recreatie en Toerisme, en overigens ook in het participatietraject voor de omgevingsvisie, hebben we gepleit voor een integrale blik op recreatie op de Veluwe en in Gelderland als geheel. Daarbij hoort niet alleen dagrecreatie zoals in het Recreatiezoneringsplan wordt aangepakt. Ook verblijfsrecreatie en lawaaiproducerende recreatie zoals vliegsport, motorcross en rallyrijden zijn bepalend voor de totale gebruiksdruk met invloed op natuurgebieden. Daarbij komt dat de markt voor verblijfsrecreatie sterk in beweging is met een trend naar grotere vaste verblijven ten koste van kampeermiddelen. Dit leidt tot sluipende verstedelijking van het buitengebied. Provinciale regie is hier nodig.
We hebben daarom gepleit om een recreatieve hoofdstructuur op te stellen en we zijn blij in de reactienota te lezen dat er een “ruimte voor recreatie” onderzoek gaat plaatsvinden als basis voor ruimtelijk beleid. Voorts hebben we ook eerder aandacht gevraagd voor de extra gebruiksdruk die uitvoering van het Nationaal Programma voor Defensie betekent, met name voor de Veluwe en de laagvlieggebieden boven de Achterhoek en de Randmeren/Rivierenland.

- We verzoeken om het totaal aan gebruiksdruk van verblijfs- dag- en lawaaiproducerende recreatie, en van uitbreiding van defensie, te beschouwen in relatie tot de doelen van de recreatiezonering.
- We denken graag mee over het onderwerp “ruimte voor recreatie”, een mogelijke recreatieve hoofdstructuur en verder ruimtelijk beleid.

Samevatting 13 en 14

Onze vraag geparafraseerd (13) indiener verzoekt de Provincie bij Defensie aan te sturen op een of meer gebiedsgerichte processen. (14) Indiener verzoekt de provincie zich in te spannen om krijgsmacht-brede omgevingsoverleggen te realiseren.

Reactie GS: (13) In de omgevingsvisie beschrijven wij onze regierol op het thema defensie. In het bestuurlijk afsprakenkader van 20 mei 2026 tussen het Ministerie van Defensie en provincie Gelderland is afgesproken dat wij per defensieopgave de aanpak in goede afstemming met stakeholders opstellen. Gebiedsspecifieke inzichten worden daarin meegenomen en meegewogen. (14) Daar waar een stapeling is van defensieactiviteiten, zijn we voornemens om in samenwerking met defensie een omgevingstafel in te richten.

Onze vervolgvraag: Fijn dat er een of meer omgevingstafels komen. We denken graag verder mee over dit onderwerp.

Samenvatting 18, 19, 20

Onze vraag geparafraseerd: (18). indiener verzoekt om in de omgevingsvisie een ankerpunt te geven voor een vrijwillige programmatische aanpak door duisternis te benoemen als belangrijke waarde van de provincie Gelderland in het algemeen en van de Veluwe in het bijzonder. (19) indiener verzoekt om in de omgevingsvisie te agenderen dat de provincie in samenwerking met gemeenten gaat werken aan een uniforme aanpak voor beperking van lichthinder. (20) indiener verzoekt de provincie om pro-actief ruimtelijk en flankerend beleid om stille gebieden en aangewezen stiltegebiedenstil te houden en stiller te maken.

Reactie GS: (18) Wij begrijpen de waarde die de indiener hecht aan het onderwerp donkerte. Er is geen provinciebreed beleid op licht en donkere. Wel is dit thema een onderdeel van het beleid op het gebied van natuur en van mobiliteit. (19) Wij kiezen ervoor om dit niet te doen. (20) Stiltegebieden zijn ondergebracht in het Gelders programma Gezonde en veilige leefomgeving .

Onze vervolgvraag: Bij de hoorzitting hebben we uitgebreid stilgestaan in onze inspraak bij dit onderwerp. We verwijzen naar de hoofdtekst van onze inspraak.

- We verzoeken nogmaals om een ankerpunt voor beleid over donkerte in samenhang met stilte in de Omgevingsvisie op te nemen.